

سازه‌های مؤثر بر موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی شهرستان فیروزکوه

مجتبی قدیری معصوم* - استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران
افسانه احمدی - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی

پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۰۶/۲۷ تأیید نهایی: ۱۳۹۳/۱۰/۲۲

چکیده

هدف کلی پژوهش حاضر، بررسی سازه‌های مؤثر بر موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در زمینه توانمندسازی زنان روستایی شهرستان فیروزکوه است. شهرستان فیروزکوه در مجموع دارای سه صندوق در روستاهای شادمهن، اهنز و لزور با ۱۰۱ عضو است. برای جمع‌آوری اطلاعات، تمامی زنان روستایی عضو صندوق‌ها، به روش سرشماری مطالعه شدند. ابزار این پژوهش، پرسشنامه‌ای نیمه‌ساختارمند است که روایی آن با استفاده از نظرهای کارشناسان، متخصصان و اساتید تأیید شد و از طریق آزمون آلفای کرونباخ (بین ۰/۸۵ تا ۰/۹۱)، پایایی آن مناسب تشخیص داده شد. مطابق داده‌ها میانگین سن پاسخگویان ۴۵ سال و میانگین سابقه عضویت آن‌ها در صندوق ۶ سال است و میزان تحصیلات بیشتر پاسخگویان ابتدایی است. نتایج آزمون همبستگی نشان می‌دهد سن و تعداد افراد خانوار با موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد رابطه منفی و معنادار دارد. همچنین متغیرهای میزان تحصیلات، سازه‌های حمایتی، اقتصادی و آموزشی، با موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد، رابطه مثبت و معنادار دارند. نتایج حاصل از رگرسیون چندگانه نشان می‌دهد متغیرهای سازه اقتصادی و آموزشی، ۳۹ درصد از تغییرات موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در زمینه توانمندسازی زنان روستایی را تبیین می‌کنند. همچنین مطابق نتایج، به‌منظور موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در زمینه توانمندسازی زنان روستایی، افزایش مبالغ وام‌ها، شناسایی خیرین و کمک‌گرفتن از آن‌ها، برگزاری نشست‌های توجیهی، برگزاری کارگاه‌های کارآفرینی و بازدید از صندوق‌های موفق توصیه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: توانمندسازی اقتصادی، زنان روستایی، صندوق‌های اعتبارات خرد، فیروزکوه.

مقدمه

در ایران، زنان از دیرباز نقش‌های بسیار مهمی در عرصه‌های گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ایفا کرده‌اند و بدون حضور زنان روستایی، ساختار اقتصادی خانواده‌های روستایی پایدار نمی‌ماند (رستمی، ۱۳۸۵: ۱). نیمی از جمعیت روستایی و عشایری را زنان تشکیل می‌دهند که در پایداری خانوار روستایی، از چند جنبه نقش تعیین‌کننده، حیاتی و چندمنظوره دارند. از یک سو تربیت فرزندان در محیط خانواده و رسیدگی به آن‌ها برعهده زنان است. از سوی دیگر، اقتصاد و مدیریت خانه به‌عنوان یک واحد که محل آرامش و آسایش اعضای خانواده است، برعهده زن روستایی است (رحمانی اندیلی، ۱۳۸۰: ۸۳). از آنجا که ۳۰ تا ۴۰ درصد فعالیت‌های کشاورزی، به‌دست زنان روستایی صورت می‌گیرد (حبیبی و زندیه، ۲۰۱۱: ۳۳۸) و این زنان، قابلیت‌های بسیاری برای مشارکت اقتصادی در بخش کشاورزی دارند، باید این قشر فقیر و فراموش‌شده را به‌روش‌های مختلف وارد عرصه درآمدزایی و مشارکت اقتصادی روستا کرد.

صندوق مشارکت زنان روستایی، یکی از نهادهایی است که از سال ۱۳۷۶ اقدام به پرداخت اعتبارات خرد کرده است. این صندوق‌ها با بهره‌گیری از تجربه گرامین بانک بنگلادش توسط دفتر امور زنان وزارت جهاد کشاورزی طرح و اجرا شد. این طرح، در سال ۱۳۷۹ در چهار روستا به‌صورت آزمایشی اجرا شد. سپس ۱۷ صندوق دیگر در روستاهای استان هرمزگان، چهارمحال و بختیاری، آذربایجان غربی، مازندران و خراسان در سال ۱۳۸۰ تشکیل شدند. از مهم‌ترین مشخصات این صندوق‌ها، گرایش به سمت اشتغال زنان روستایی است. شرایط تشکیل صندوق‌ها بدین ترتیب است که روستا باید دارای ۲۵۰ خانوار باشد تا تعداد اعضای صندوق در حدی باشد که در هر جلسه، حداقل دو نفر وام دریافت کنند. همچنین امکان ایجاد مشاغل خانگی با سرمایه کم، به‌ویژه در زمینه دامداری وجود داشته باشد. درنهایت، باید مشارکت روستاییان بالا باشد (مهاجرانی، ۱۳۸۲: ۱۶-۱۷).

اعتبارات خرد، یک نوآوری مالی است. از دیدگاه «توسعه مشارکتی»، از اعتبارات خرد انتظار می‌رود که شرایط دسترسی افراد بی‌بضاعت به خدمات مالی را بهبود بخشد. ارتقای مشارکت افراد بی‌بضاعت در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و بالابردن توان آن‌ها، از اهداف اصلی اعتبارات خرد است (ایکمی، ۲۰۱۱: ۱۶؛ نور و دیگران، ۲۰۱۲: ۷۲۴). اعتبارات خرد، زنان را به‌لحاظ اقتصادی، از طریق قراردادن منابع مالی و سرمایه در اختیار آن‌ها توانمند می‌سازد. استقلال مالی زنان، به افزایش توان چانه‌زنی آن‌ها در خانواده‌هایشان و اجتماع منجر می‌شود و افزایش منزلت و اعتمادبه‌نفس آن‌ها را در پی دارد. به اعتبارات خرد، تنها به‌منظور کاهش فقر و پایداری مالی توجه نمی‌شود؛ بلکه دارای ساختار حلزونی‌شکل و قدرتمندی است که از طریق نشانه‌رفتن اهداف برابری جنسی، سبب توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و افزایش رفاه زنان می‌شود (کولکارنی، ۲۰۱۱: ۱۵).

مبانی نظری

در آغاز هزاره سوم، یکی از رویکردهای مهم برای رفع فقر و توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی، اعتبارات خرد است. اعتبارات خرد به‌ویژه در کاهش فقر، به دو دلیل اهمیت دارد؛ یکی اینکه معمولاً اعتبارات بانکی، به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه، به دلایل مختلف نصیب افراد بی‌بضاعت نمی‌شود و دیگر اینکه به عقیده بعضی صاحب‌نظران، عواملی مانند وجود قدرت‌های انحصاری یا بالابودن نرخ بهره سبب شده است منابع مالی غیررسمی نیز نتوانند اعتبارات لازم را در اختیار قشر فقیر جامعه قرار دهند (طالب و نجفی اصل، ۱۳۸۶: ۳). سازمان ملل به اعتبارات خرد به‌عنوان یکی از مؤثرترین ابزارهای ریشه‌کنی فقر، به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه توجه خاصی دارد (سالوا و دیگران، ۲۰۱۳: ۱۵۳). اهداف اعتبارات خرد و سیاست‌های اعتباری خرد از دیدگاه بانک جهانی عبارت‌اند از: کاهش فقر، توانمندسازی گروه‌های محروم به‌ویژه زنان، کمک به واحدهای تولیدی و توسعه آن‌ها، تشویق درجهت ایجاد واحدهای جدید، ایجاد فرصت‌های اشتغال از طریق خوداشتغالی، افزایش کارایی درآمد گروه‌های آسیب‌پذیر، کاهش وابستگی روستاییان بی‌بضاعت به محصولات محصول‌هایی که به‌شدت متأثر از شرایط جغرافیایی به‌ویژه خشکسالی هستند و تنوع‌بخشیدن به این محصولات

(بختیاری، ۱۳۸۵: ۱۲). اعتبارات خرد، علاوه بر نقش مهمشان در تمرکز و جهت‌دهی به سرمایه‌های اندک روستایی و ایجاد مشارکت و کار گروهی، به ماندگاری جمعیت در عرصه‌های روستایی نیز کمک مؤثری می‌کنند (نظری و عادل، ۱۳۹۰: ۱۹۴).

توانمندسازی یا قدرت‌یابی، فرایندی است که در آن، زنان توانایی سازماندهی خود را پیدا می‌کنند تا اعتمادبه‌نفس خود را افزایش دهند؛ حق انتخاب آزادانه و مستقل را برای خود طلب کنند و منابعی را که به مبارزه با فرودستی آن‌ها و از بین بردن این فرودستی کمک می‌کند، کنترل کنند (ابوت و والاس، ۱۳۸۵: ۱۲). سروش مهر (۱۳۸۸) توانمندسازی اقتصادی زنان در سطح خانوار و اجتماع‌های کوچک را شامل کنترل زنان بر درآمد، حمایت از خانواده در مواقع بحران، کنترل منابع مالی خانواده، دسترسی زنان به استخدام، مالکیت زمین و منابع، شرکت در اتحادیه‌های تجاری منطقه و دسترسی به بازار می‌داند.

بنابراین، اعتبارات خرد، راهبردی در توسعه به‌شمار می‌رود که هدف آن، دسترسی زنان و افراد کم‌درآمد به منابع اعتباری است تا توانایی اقتصادی و اجتماعی آنان را افزایش دهد. چنین وام‌هایی برای اعطای خدمات مالی پایدار به زنان روستایی و بهبود شرایط آنان در خانواده و جامعه تهیه می‌شود (زرافشانی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۰۶). همچنین شواهد نشان می‌دهد درآمدداشتن زنان، امنیت بیشتری به خانواده می‌بخشد؛ زیرا زنان بودجه را خردمندانه‌تر از مردان مصرف می‌کنند و بیشتر صرف رفاه خانواده می‌کنند تا مصارف شخصی خود (قلی‌پور و رحیمیان، ۱۳۹۰: ۴۶)؛ بنابراین، با توجه به اینکه زنان حدود نیمی از جمعیت روستایی را به خود اختصاص داده‌اند و نقش بسزایی در فرایند تولیدات روستایی دارند، باید به‌روش‌های مختلف از جمله راه‌اندازی صندوق‌های اعتبارات خرد، امکان و احساس تعلق آنان به جامعه به‌عنوان یک گروه از جامعه روستایی به‌وجود آید (کوشکی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۶).

براساس نتایج پژوهش سالوا (۲۰۱۳)، رابطه میزان سرمایه در صندوق اعتبارات خرد با میزان تحصیلات، حمایت دولت و کارآفرینی صندوق‌های اعتبارات خرد، مثبت و معنادار است؛ درحالی‌که رابطه سابقه کارآفرینی با متغیر وابسته (کارآفرینی صندوق‌های اعتبارات خرد) منفی و معنادار است. بوون و دی کلرک (۲۰۰۸) و مینیتی (۲۰۰۸) بیان می‌کنند که دولت نقش مهمی در موفقیت کارآفرینی دارد. نور و دیگران (۲۰۱۲) معتقدند دانش، مهارت مدیریتی و بینش زنان، در موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در کارآفرینی برای زنان مؤثر است. پروین و لئونهاوسر (۲۰۰۴) اظهار می‌دارند که آموزش رسمی و غیررسمی و اطلاعات رسانه‌ها، تأثیری مثبت و قوی بر توانمندسازی زنان روستایی دارد.

آوونبو-ویتور و دیگران (۲۰۱۲) میزان تحصیلات، عضویت در تشکل‌های تجاری، میزان پس‌انداز در مؤسسه‌های مالی و رضایت از بهره‌ام را بر احتمال مشارکت زنان در برنامه‌های اعتبار خرد تأثیرگذار می‌دانند. کوشکی و دیگران (۱۳۹۰) به این نتیجه رسیدند که بعضی از عوامل مؤثر بر مشارکت زنان در صندوق‌های اعتباری، به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: برنامه‌ریزی همراه با مشارکت زنان، فراهم کردن آموزش‌های لازم و مستمر برای اعضا و ایجاد حس تعلق و افزایش اعتمادبه‌نفس زنان روستایی. همچنین براساس نتایج تحلیل عاملی، سه عامل آموزشی - مدیریتی، اجتماعی - روان‌شناختی و اقتصادی - حمایتی، ۷۱/۲۹ درصد از واریانس کل سازه‌های مؤثر بر مشارکت زنان روستایی در صندوق‌های اعتبارات خرد روستایی را تبیین می‌کنند. کمرهای (۱۳۸۹) به این نتیجه رسید که زنان عضو در صندوق‌های اعتبارات خرد، توانمندی اقتصادی و اجتماعی بیشتری در مقایسه با زنان غیرعضو در این برنامه‌ها دارند و تأثیر برنامه‌های اعتبارات خرد بر توانمندی اقتصادی زنان را می‌توان در داشتن درآمد مستقل، پس‌انداز و کنترل بیشتر آن‌ها از سوی زنان عضو در مقایسه با زنان غیرعضو دانست. از سوی دیگر، آثار برنامه‌های اعتبارات خرد بر توانمندی اجتماعی زنان را می‌توان در مشارکت بیشتر زنان عضو، تحرک فیزیکی بیشتر آن‌ها، توانایی بیشتر آن‌ها در تصمیم‌گیری در مورد مسائل راهبردی زندگی در مقایسه با زنان غیرعضو دانست. فوآدی و دیگران (۱۳۹۰) معتقدند متغیرهای سطح تحصیلات، دسترسی به نقاط شهری، اطلاع و آگاهی از شرایط تسهیلات، تجربه کاری، میزان استفاده از مجراهای ارتباطی، میزان تسهیلات، میزان رضایت از صندوق، تعداد جلسه‌ها، میزان سرمایه‌گذاری گیرنده تسهیلات، توانایی صندوق در بهبود وضع اقتصادی خانوار و میزان مشارکت مالی در فعالیت‌های صندوق با موفقیت صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی رابطه مثبت و معنادار دارند.

سروش مهر (۱۳۸۸) در پژوهش خود با توجه به نتایج تحلیل مسیر اظهار می‌دارد که مشارکت اجتماعی، آزادی حرکت، اعتماد به نفس و توانایی اجتماعی - فرهنگی، مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر توانمندی اقتصادی زنان اند. سعدی و عرب مازار (۱۳۸۴) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که مبلغ تسهیلات دریافت شده، میزان درآمد حاصل از طرح، میزان آگاهی زنان سرپرست خانوار از شرایط و ویژگی‌های تسهیلات طرح، از عوامل مؤثر بر موفقیت طرح حضرت زینب (س) به‌شمار می‌روند. کتابی و دیگران (۱۳۸۲) در مطالعه‌ای با عنوان «توانمندسازی زنان برای مشارکت در توسعه» به این نتیجه رسیدند که افزایش تحصیلات و حذف باورهای سنتی، بر توانمندسازی زنان تأثیرگذار است. به عقیده مداحی گیوی (۱۳۸۶) در زمینه اثربخشی صندوق‌های اعتبارات خرد در بهبود زندگی زنان روستایی، بیشترین اثربخشی در وضعیت اجتماعی مربوط به مشارکت زنان در جلسات و تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و در وضعیت اقتصادی، مربوط به افزایش پس‌انداز است. همچنین در وضعیت فرهنگی، بیشترین اثربخشی، مربوط به افزایش آگاهی زنان نسبت به حقوق خود است.

خداوردی (۱۳۸۳) در بررسی نقش صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی در توسعه فعالیت‌های آموزشی - ترویجی در استان مازندران به این نتیجه رسید که بین سابقه عضویت اعضای صندوق، میزان پس‌انداز اعضا، سن اعضا و دیدگاه آنان در مورد میزان تأثیر صندوق‌های اعتباری خرد در توسعه فعالیت‌های آموزشی - ترویجی، رابطه معناداری وجود دارد. یعقوبی (۱۳۸۴) در بررسی آثار اعتبارات خرد بر اشتغال زنان روستایی استان زنجان نشان داد که این اعتبارات، بیشترین تأثیر را در زمینه ایجاد احساس قوی انجام کار، افزایش مهارت مدیریت زندگی، افزایش اعتماد به نفس، آگاه‌سازی زنان از توانایی‌هایشان و بهبود منزلت زنان در خانواده داشته است. فلاح جلودار و دیگران (۱۳۸۶) درباره عوامل مؤثر بر موفقیت کارآفرینی زنان، به این نتیجه رسیدند که از نظر ویژگی‌های روان‌شناختی، زنان کارآفرین، عمدتاً آینده‌نگر، نوگرا و خوداتکا هستند. همچنین در کلاس‌های مربوط به کسب‌وکار شرکت می‌کنند و از نظر مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، بیشتر آن‌ها در شرکت‌های تعاونی عضویت دارند. تلویزیون، بازدید از کسب‌وکار دیگران و شرکت در کلاس‌های آموزشی^۵ ترویجی، رایج‌ترین راه‌های ارتباطی برای کسب اطلاعات شغلی برای زنان به‌شمار می‌روند. قلی‌پور و رحیمیان (۱۳۹۰) به این نتیجه رسیدند که عوامل اقتصادی، فرهنگی و آموزشی با توانمندسازی زنان سرپرست خانوار رابطه مثبت و معنادار دارند. براساس نتایج پژوهش زارع و میرباقری (۱۳۹۱)، ویژگی‌های شخصیتی، عوامل فرافرادی، میزان هزینه - فایده ناشی از مشارکت در صندوق و ویژگی‌های اجتماعی - اقتصادی زنان روستایی، با گرایش آنان به مشارکت در صندوق اعتبارات خرد رابطه معنادار دارد. بررسی پژوهش‌ها در زمینه موضوع مورد نظر نشان می‌دهد کمتر پژوهشی به عوامل مؤثر بر موفقیت این صندوق‌ها پرداخته است؛ بنابراین، هدف اصلی پژوهش حاضر، شناسایی سازه‌های مؤثر بر میزان موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی است که دارای اهداف اختصاصی زیر است:

- توصیف ویژگی‌های فردی زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتبارات خرد شهرستان فیروزکوه؛
- بررسی میزان موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در زمینه توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی شهرستان فیروزکوه؛
- بررسی سازه‌های حمایتی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، روان‌شناختی و آموزشی در زمینه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد؛
- بررسی میزان تبیین تغییرهای متغیر وابسته (میزان موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی) از طریق متغیرهای مستقل پژوهش.

روش پژوهش

پژوهش حاضر براساس هدف کاربردی، از نظر رویکرد کمی، از منظر نحوه کنترل متغیرها غیرآزمایشی و به لحاظ روش، علی - ارتباطی است. جامعه آماری این پژوهش، شامل ۱۰۱ نفر از زنان روستایی عضو صندوق اعتبارات خرد شهرستان

فیروزکوه است. شهرستان فیروزکوه در منتهی‌الیه شمال شرقی استان تهران و در طول جغرافیایی ۵۲:۴۶ و عرض جغرافیایی ۳۵:۲۸ واقع شده است. این شهرستان از شمال و شرق به استان مازندران، از جنوب و جنوب شرقی به شهرستان سرخه در استان سمنان و از غرب به شهرستان دماوند محدود می‌شود. فیروزکوه با ۲۲۶۱ کیلومتر مربع مساحت، حدود ۱۲ درصد از مساحت کل استان تهران است و از این لحاظ، مقام چهارم را در میان شهرستان‌های استان دارد. این شهرستان در مجموع، دارای ۳ صندوق است که در روستاهای شادمهن (۲۶ عضو)، اهنز (۳۴ عضو) و لزور (۴۱ عضو) مستقرند.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی شهرستان فیروزکوه در استان تهران

در این پژوهش، برای جمع‌آوری اطلاعات، از روش تمام‌شماری یا سرشماری استفاده شد و در نهایت، ۱۰۱ پرسشنامه تجزیه و تحلیل شد. متغیر وابسته، موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی و متغیرهای مستقل نیز شامل ویژگی‌های فردی زنان (سن، وضعیت تأهل، تعداد افراد خانوار، سطح تحصیلات، سابقه عضویت در صندوق، میزان مبلغ سرمایه‌گذاری شده در صندوق، دفعات دریافت وام و زمینه مورد استفاده از وام)، سازه‌های حمایتی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی، روان‌شناختی و آموزشی هستند. ابزار گردآوری داده‌های پژوهش، پرسشنامه‌ای و مشتمل بر سه بخش به شرح زیر است:

در بخش اول، با استفاده از پنج گویه در قالب طیف لیکرت، میزان موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی سنجش شد. در بخش دوم، سازه‌های حمایتی (پنج گویه)، اجتماعی - فرهنگی (شش گویه)، اقتصادی (پنج گویه)، روان‌شناختی (پنج گویه) و آموزشی (شش گویه) مدنظر قرار گرفت. همه این عوامل در قالب طیف لیکرت ارزیابی شدند و در بخش آخر، ویژگی‌های فردی زنان روستایی به صورت پرسش‌های کوتاه و بسته پاسخ سنجش شد. به منظور تعیین روایی پرسشنامه، از دیدگاه‌های محققان و کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی استان تهران استفاده شد و پس از کسب نظرها، اصلاحات لازم اعمال شد و اطمینان حاصل شد که سؤالات مطرح شده قابلیت اندازه‌گیری متغیرهای مورد نظر در تحقیق را دارند. برای سنجیدن پایایی پرسشنامه، به وسیله یک مطالعه راهنما، ۳۰ نسخه از آن در جامعه‌ای همگن با جامعه آماری تکمیل شد. سپس آماره آلفای کرونباخ سنجش شد که مقدار آن برای بخش‌های مختلف پرسشنامه، بین ۰/۸۵ تا ۰/۹۱ به دست آمد که پایایی مناسب ابزار تحقیق را نشان می‌دهد. در این پژوهش، به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS 18، از آمار توصیفی و تحلیلی بهره گرفته شد. با استفاده از آماره‌های توصیفی مانند فراوانی، درصد فراوانی، کمینه، بیشینه، میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات، متغیرها توصیف شدند. همچنین برای آزمون فرضیه‌ها، از آزمون همبستگی اسپیرمن و رگرسیون چندگانه استفاده شد.

یافته‌ها

ویژگی‌های فردی زنان روستایی

نتایج نشان می‌دهد بیشتر پاسخگویان (۹۰ نفر، ۸۹/۱۰ درصد) متأهل‌اند. میانگین سن پاسخگویان ۴۴/۹۱ سال (۴۵ سال) با انحراف معیار ۱۱/۷۹ است که بیشتر آن‌ها (۳۱ نفر، ۳۰/۷۰ درصد) در گروه سنی ۳۵ تا ۴۵ سال قرار دارند. همچنین میانگین سابقه عضویت زنان در صندوق، ۶/۱۶ سال (۶ سال) با انحراف معیار ۲/۴۰ است که بیشتر آن‌ها (۴۱ نفر، ۴۰/۶۰ درصد) دارای ۷ سال سابقه عضویت در صندوق هستند. همچنین میزان تحصیلات بیشتر پاسخگویان، ابتدایی (۲۷ نفر یا ۲۶/۷۰ درصد) است. میانگین تعداد افراد خانوار ۴/۴۰ نفر (۵ نفر) با انحراف معیار ۱/۸۸ و تعداد افراد خانواده بیشتر پاسخگویان (۶۵ نفر، ۶۴/۶ درصد) بین ۳ تا ۵ نفر است. نتایج نشان می‌دهد ۳۳/۷ درصد از زنان روستایی ۰۰۰،۱۷۵،۱۷۵ تومان، ۲۵/۷ درصد از آن‌ها ۲۷۰،۰۰۰ تومان و ۴۰/۶ درصد از آنان ۰۰۰،۳۳۵ تومان در صندوق سرمایه‌گذاری کرده‌اند. بیشتر پاسخگویان (۸۸ نفر یا ۸۷/۱ درصد) یک نوبت وام دریافت کرده‌اند. مطابق نتایج، بیشتر زنان روستایی (۲۳ نفر یا ۲۲/۸ درصد) وام دریافتی را در زمینه پرورش دام و طیور صرف کرده‌اند (جدول ۱).

جدول ۱. توصیف ویژگی‌های فردی زنان روستایی

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی	درصد	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
وضعیت تأهل	متأهل	۹۰	۸۹/۱۰	-	-	-	-
	مجرد	۱۱	۱۰/۹۰	-	-	-	-
سن	۳۴-۳۴	۳۲	۲۱/۸	۴۴/۹۱	۱۱/۷۹	۲۴	۶۶
	۳۵-۴۵	۳۱	۳۰/۷	-	-	-	-
	۴۶-۵۶	۳۰	۲۹/۷	-	-	-	-
سابقه عضویت در صندوق (سال)	۳	۳۴	۳۳/۷	۶/۱۶	۲/۴۰	۳	۹
	۷	۴۱	۴۰/۶	-	-	-	-
	۹	۲۶	۲۵/۷	-	-	-	-
سطح تحصیلات	بی‌سواد	۱۷	۱۶/۸	-	-	-	-
	ابتدایی	۲۷	۲۶/۷	-	-	-	-
	راهنمایی	۲۱	۲۰/۸	-	-	-	-
	دیپلم	۱۳	۱۲/۹	-	-	-	-
تعداد افراد خانوار (نفر)	۲-۰	۱۱	۱۰/۹	۴/۴۰	۱/۸۸	۰	۸
	۳-۵	۶۵	۶۴/۶	-	-	-	-
	۶-۸	۲۵	۲۴/۸	-	-	-	-

منبع: نگارندگان

میزان موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی

میزان موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی در قالب پنج گویه سنجیده شد و از زنان روستایی خواسته شد تا میزان موفقیت صندوق اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی خود را براساس طیف لیکرت پنج‌قسمتی، از بسیار کم (۱) تا بسیار زیاد (۵) مشخص کنند. جدول ۲ نشان می‌دهد میزان موفقیت صندوق در ایجاد شغل برای زنان روستایی با ضریب تغییرات ۱۲/۷۲ درصد ($M=۴/۴۰$ ؛ $SD=۰/۵۶$) اهمیت بیشتری در مقایسه با سایر گویه‌ها دارد و میزان موفقیت صندوق در افزایش دسترسی زنان روستایی به وام، با ضریب تغییرات ۱۵/۸۹ درصد ($M=۴/۳۴$ ؛ $SD=۰/۶۹$) در اولویت آخر قرار گرفته است.

جدول ۲. اولویت‌بندی میزان موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی

رتبه	ضریب تغییرات (درصد)	انحراف معیار	میانگین*	گویه‌ها
۱	۱۲/۷۲	۰/۵۶	۴/۴۰	- میزان موفقیت صندوق در ایجاد شغل برای زنان روستایی
۲	۱۳/۲۱	۰/۵۸	۴/۳۹	- میزان موفقیت صندوق در افزایش درآمد زنان روستایی
۳	۱۳/۳۹	۰/۵۸	۴/۳۳	- میزان موفقیت صندوق در استقلال مالی زنان روستایی
۴	۱۴/۸۴	۰/۶۴	۴/۳۱	- میزان موفقیت صندوق در افزایش پس‌انداز زنان روستایی
۵	۱۵/۸۹	۰/۶۹	۴/۳۴	- میزان موفقیت صندوق در افزایش دسترسی زنان روستایی به وام

* ۱= بسیار کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد و ۵= بسیار زیاد

منبع: نگارندگان

آزمون کای دو تک‌نمونه‌ای یک آزمون ناپارامتری است که در آن، بر مبنای فراوانی مشاهده‌شده و فراوانی مورد انتظار، یک متغیر در جامعه بررسی می‌شود. در این آزمون، چنانچه سطح معناداری کمتر از مقدار خطا باشد، چنین استنباط می‌شود که میانگین جامعه مورد نظر، مقدار آزمون شده نیست. جدول ۳ نشان می‌دهد سطح معناداری محاسبه‌شده برای متغیر میزان موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی کمتر از ۵ درصد است؛ بنابراین، تفاوت بین دو فراوانی استنباط می‌شود. از سوی دیگر، میانگین جامعه در مورد این متغیر، بیشتر از مقدار مورد انتظار است.

توصیف سازه حمایتی در زمینه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد

برای سنجش سازه حمایتی از پنج گویه استفاده شد و از زنان روستایی خواسته شد تا پاسخ‌های خود را بر اساس طیف لیکرت پنج‌قسمتی از بسیار کم (۱) تا بسیار زیاد (۵) مشخص کنند. جدول ۴ نشان می‌دهد میزان حمایت هیئت‌مدیره از فعالیت‌های صندوق با ضریب تغییرات ۱۴/۱۱ درصد ($M=4/11$; $SD=0/59$) اولویت اول و میزان حمایت دهیاری و شورا از فعالیت‌های صندوق با ضریب تغییرات ۳۸/۱۹ درصد ($M=2/88$; $SD=1/10$) اولویت آخر است.

جدول ۳. آزمون کای دو تک‌نمونه‌ای میزان موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	کای اسکوئر	سطح معناداری
میزان موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی	۴/۳۶	۰/۳۲	۷	۶۲/۷۲۳	۰/۰۰۰

جدول ۴. اولویت‌بندی سازه حمایتی در زمینه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد

رتبه	ضریب تغییرات (درصد)	انحراف معیار	میانگین*	گویه‌ها
۱	۱۴/۱۱	۰/۵۹	۴/۱۸	- میزان حمایت هیئت‌مدیره از فعالیت‌های صندوق
۲	۱۵/۰۰	۰/۶۳	۴/۲۰	- میزان حمایت دولت از توسعه و گسترش صندوق‌ها
۳	۱۵/۵۵	۰/۶۵	۴/۱۸	- میزان حمایت خیرین از صندوق
۴	۱۶/۳۲	۰/۷۱	۴/۳۵	- میزان حمایت کارشناسان و متخصصان از فعالیت‌های صندوق
۵	۳۸/۱۹	۱/۱۰	۲/۸۸	- میزان حمایت دهیاری و شورا از فعالیت‌های صندوق

* ۱= بسیار کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد و ۵= بسیار زیاد

منبع: نگارندگان

توصیف سازه اجتماعی-فرهنگی در زمینه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد

برای سنجش سازه اجتماعی-فرهنگی، از زنان روستایی خواسته شد تا به شش سؤال در قالب طیف لیکرت پنج‌قسمتی از بسیار کم (۱) تا بسیار زیاد (۵) پاسخ دهند. جدول ۵ نشان می‌دهد گویه «میزان شرکت زنان در مجالس مذهبی و

فرهنگی روستا» با ضریب تغییرات ۱۴/۳۸ درصد ($M=۴/۵۲$; $SD=۰/۶۵$) اولویت اول و گویه «میزان آزادی زنان در رفت‌وآمدهای درون و بیرون روستا» با ضریب تغییرات ۲۰/۰۹ درصد ($M=۴/۰۳$; $SD=۰/۸۱$) اولویت آخر است.

توصیف سازه اقتصادی در زمینه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد

به‌منظور آگاهی از سازه اقتصادی، پنج گویه در قالب طیف لیکرت پنج‌قسمتی از بسیار کم (۱) تا بسیار زیاد (۵) استفاده شد و از پاسخگویان خواسته شد که پاسخ‌های خود را قالب پنج طیف مذکور مشخص کنند. نتایج نشان می‌دهد گویه «میزان رضایت از نرخ بهره وام دریافت‌شده» با ضریب تغییرات ۱۳/۰۲ درصد ($M=۴/۳۰$; $SD=۰/۵۶$) اولویت اول و گویه «میزان رضایت از مبلغ وام دریافت‌شده» با ضریب تغییرات ۱۷/۵۲ درصد ($M=۳/۸۸$; $SD=۰/۶۸$) اولویت آخر است (جدول ۶).

جدول ۵. اولویت‌بندی سازه اجتماعی- فرهنگی در زمینه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد

رتبه	ضریب تغییرات (درصد)	انحراف معیار	میانگین*	گویه‌ها
۱	۱۴/۳۸	۰/۶۵	۴/۵۲	- میزان شرکت زنان در مجالس مذهبی و فرهنگی روستا
۲	۱۶/۲۴	۰/۷۰	۴/۳۱	- میزان مشارکت زنان در مدیریت صندوق
۳	۱۶/۷۰	۰/۷۵	۴/۴۹	- میزان شرکت زنان در جلسه‌های ماهیانه صندوق
۴	۱۸/۵۸	۰/۷۶	۴/۰۹	- میزان آگاهی زنان به حقوق اجتماعی خود
۵	۱۸/۷۰	۰/۸۱	۴/۳۳	- میزان شرکت زنان در انتخابات صندوق
۶	۲۰/۰۹	۰/۸۱	۴/۰۳	- میزان آزادی زنان در رفت‌وآمدهای درون و بیرون روستا

* ۱= بسیار کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد و ۵= بسیار زیاد

منبع: نگارندگان

جدول ۶. اولویت‌بندی اقتصادی در زمینه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد

رتبه	ضریب تغییرات (درصد)	انحراف معیار	میانگین*	گویه‌ها
۱	۱۳/۰۲	۰/۵۶	۴/۳۰	- میزان رضایت از نرخ بهره وام دریافت‌شده
۲	۱۳/۴۴	۰/۵۷	۴/۲۴	- میزان رضایت از نحوه نظارت بر چگونگی مصرف وام
۳	۱۵/۲۶	۰/۶۷	۴/۳۹	- میزان رضایت از روش بازپرداخت اقساط
۴	۱۷/۴۲	۰/۷۳	۴/۱۹	- میزان رضایت از مقررات دریافت وام
۵	۱۷/۵۲	۰/۶۸	۳/۸۸	- میزان رضایت از مبلغ وام دریافت‌شده

* ۱= بسیار کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد و ۵= بسیار زیاد

منبع: نگارندگان

توصیف سازه روان‌شناختی در زمینه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد

به‌منظور آگاهی از سازه روان‌شناختی، پنج گویه در قالب طیف لیکرت پنج‌قسمتی از بسیار کم (۱) تا بسیار زیاد (۵) استفاده شد و از پاسخگویان خواسته شد که پاسخ خود را مشخص کنند. نتایج نشان می‌دهد توانایی برقراری ارتباط با سایر زنان روستایی با ضریب تغییرات ۱۳/۸۸ درصد ($M=۴/۳۲$; $SD=۰/۶۰$) مهم‌ترین گویه است که اولویت اول به‌شمار می‌آید و توانایی گفت‌وگو، چانه‌زنی و متقاعدکردن مردان روستایی با ضریب تغییرات ۲۸/۳۲ درصد ($M=۳/۶۰$; $SD=۱/۰۲$) اولویت آخر محسوب می‌شود (جدول ۷).

جدول ۷. اولویت‌بندی روان‌شناختی در زمینه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد

رتبه	ضریب تغییرات (درصد)	انحراف معیار	میانگین*	گویه‌ها
۱	۱۳/۸۸	۰/۶۰	۴/۳۲	- توانایی برقراری ارتباط با سایر زنان روستایی
۲	۱۷/۷۹	۰/۷۱	۳/۹۹	- میزان اعتماد به نفس زنان
۳	۱۹/۷۰	۰/۷۹	۴/۰۱	- میزان تأثیر زنان در تصمیم‌گیری‌های خانواده
۴	۲۰/۸۰	۰/۸۳	۳/۹۹	- میزان خلاقیت و نوآوری زنان
۵	۲۸/۳۳	۱/۰۲	۳/۶۰	- توانایی گفت‌وگو، چانه‌زنی و متقاعد کردن مردان روستایی

* ۱= بسیار کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد و ۵= بسیار زیاد

منبع: نگارندگان

توصیف سازه آموزشی در زمینه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد

برای سنجش سازه آموزشی، از شش گویه استفاده شد و از زنان روستایی خواسته شد تا پاسخ‌های خود را براساس طیف لیکرت پنج قسمتی از بسیار کم (۱) تا بسیار زیاد (۵) مشخص کنند. جدول ۸ نشان می‌دهد میزان شرکت در دوره‌های آموزش‌های مهارتی با ضریب تغییرات ۱۵/۳۴ درصد ($M=۳/۹۱$; $SD=۰/۶۰$) اولویت اول و میزان استفاده از اطلاعات از طریق اینترنت با ضریب تغییرات ۴۸/۱۹ درصد ($M=۲/۴۹$; $SD=۱/۲۰$) اولویت آخر است.

جدول ۸. اولویت‌بندی آموزشی در زمینه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد

رتبه	ضریب تغییرات (درصد)	انحراف معیار	میانگین*	گویه‌ها
۱	۱۵/۳۴	۰/۶۰	۳/۹۱	- میزان شرکت در دوره‌های آموزش‌های مهارتی
۲	۱۶/۰۰	۰/۶۴	۴/۰۰	- میزان شرکت در بازدیدهای آموزشی
۳	۲۵/۱۲	۰/۹۸	۳/۹۰	- میزان استفاده از اطلاعات تسهیلگران زن روستایی
۴	۲۹/۴۲	۱/۰۳	۳/۵۰	- میزان مطالعه کتاب‌های مربوط به مهارت‌هایی مانند تهیه ورمی کمپوست، پرورش طیور، سبزیجات، زعفران و...
۵	۳۳/۲۲	۱/۰۲	۳/۰۷	- میزان استفاده از مجلات، نشریات، بروشورها و لوح‌های فشرده آموزش‌های مهارتی
۶	۴۸/۱۹	۱/۲۰	۲/۴۹	- میزان استفاده از اطلاعات از طریق اینترنت

* ۱= بسیار کم، ۲= کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد و ۵= بسیار زیاد

منبع: نگارندگان

همبستگی موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی با سایر متغیرهای

پژوهش

جدول ۹ نشان می‌دهد بین سن و موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد، رابطه منفی و معناداری در سطح ۹۵ درصد وجود دارد؛ یعنی با بالا رفتن سن پاسخگویان، میزان موفقیت آن‌ها در صندوق‌های اعتبارات خرد کاهش می‌یابد. بدین مفهوم که اعضای جوان‌تر، در موفقیت صندوق تأثیرگذارترند.

نتیجه پژوهش خدامرادی (۱۳۸۳) برخلاف این نتیجه است و بین تعداد افراد خانوار با موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد، رابطه منفی و معناداری در سطح ۹۵ درصد وجود دارد (جدول ۹). همچنین نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن بیانگر آن است که بین میزان تحصیلات و موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد، رابطه مثبت و معناداری در سطح ۹۵ درصد وجود دارد. این امر بدین معناست که با افزایش میزان تحصیلات، موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد افزایش می‌یابد (جدول ۹). سالوا (۲۰۱۳)، آونیو-ویتور و دیگران (۲۰۱۲)، فوادی و دیگران (۱۳۹۰) و کتابی و دیگران (۱۳۸۲) در پژوهش‌های خود این نتیجه را تأیید کردند. جدول ۹ نشان می‌دهد بین سازه حمایتی و موفقیت صندوق‌های اعتبارات

خرد، رابطه مثبت و معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد؛ یعنی افزایش میزان سازوکارهای حمایتی، موجب افزایش موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد می‌شود. پژوهش‌های سالوا (۲۰۱۳)، بوون و دی کلرک (۲۰۰۸)، مینیتی (۲۰۰۸) و کوشکی و دیگران (۱۳۹۰) نیز مؤید این نتیجه است.

بین سازه اقتصادی و موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد، رابطه مثبت و معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد. این نتیجه نشان می‌دهد تقویت سازه‌های اقتصادی، موجب افزایش موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد می‌شود (جدول ۹). آونیو-ویتور و دیگران (۲۰۱۲)، کوشکی و دیگران (۱۳۹۰)، کمره‌ای (۱۳۸۹)، فوآندی و دیگران (۱۳۹۰)، سعدی و عرب مازار (۱۳۸۴)، مداحی گیوی (۱۳۸۶)، قلی‌پور و رحیمیان (۱۳۹۰) و زارع و میرباقری (۱۳۹۱) نیز در پژوهش‌های خود به نتیجه مشابهی دست یافتند. همچنین بین سازه آموزشی و موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد، رابطه مثبت و معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد. مطابق این نتیجه، موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد با غنی کردن بسترهای آموزشی افزایش می‌یابد (جدول ۹). پروین و لئونهایوسر (۲۰۰۴)، کوشکی و دیگران (۱۳۹۰)، فوآندی و دیگران (۱۳۹۰)، فلاح جلودار و دیگران (۱۳۸۶) و قلی‌پور و رحیمیان (۱۳۹۰) این نتیجه را تأیید می‌کنند.

جدول ۹. رابطه موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی با سایر متغیرهای پژوهش

متغیر اول	ضریب همبستگی	r	p
سن	اسپیر من	-۰/۲۴۹*	۰/۰۱۲
میزان تحصیلات	اسپیر من	۰/۲۳۰*	۰/۰۲۱
تعداد افراد خانوار	اسپیر من	-۰/۲۳۴*	۰/۰۱۹
سابقه عضویت در صندوق	اسپیر من	۰/۰۴۹	۰/۶۲۹
میزان مبلغ سرمایه‌گذاری شده	اسپیر من	۰/۱۰۷	۰/۲۸۹
تعداد دفعات دریافت وام	اسپیر من	۰/۰۷۳	۰/۴۶۹
سازه حمایتی	اسپیر من	۰/۲۵۶**	۰/۰۰۰
سازه اجتماعی-فرهنگی	اسپیر من	۰/۰۲۲	۰/۸۲۵
سازه اقتصادی	اسپیر من	۰/۴۲۱**	۰/۰۰۰
سازه روان‌شناختی	اسپیر من	۰/۱۲۶	۰/۲۱۰
سازه آموزشی	اسپیر من	۰/۴۰۷**	۰/۰۰۰

* سطح معناداری ۹۵ درصد ** سطح معناداری ۹۹ درصد

منبع: نگارندگان

رگرسیون چندگانه خطی به منظور تدوین معادله موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی

در این قسمت، برای بررسی نقش متغیرهای پژوهش بر متغیر وابسته (موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی)، از رگرسیون چندگانه به روش گام‌به‌گام استفاده شد و از بین متغیرهای معنادار دو متغیر به شرح زیر وارد معادله رگرسیون شدند.

متغیر سازه اقتصادی اولین گام معادله رگرسیون است، متغیر مزبور بیشترین نقش را در موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در زمینه توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی دارد. در این مرحله، ضریب رگرسیون (R)، ۰/۵۵۴، ضریب تعیین (R²)، ۰/۳۰۷ و ضریب تعیین تعدیل شده (Adjusted R²)، ۰/۲۹۹ است (جدول ۱۰).

در گام آخر، متغیر سازه آموزشی وارد معادله رگرسیون شد. در این مرحله، ضریب رگرسیون (R)، ۰/۵۹۱، ضریب تعیین (R²)، ۰/۳۵۰ و ضریب تعیین تعدیل شده (Adjusted R²)، ۰/۳۳۷ است. براساس نتایج، متغیرهای مذکور ۳۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته (موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی) را تبیین می‌کنند (جدول ۱۰).

منابع

۱. آبوت پانلا، و کلر والاس، ۱۳۸۰، جامعه‌شناسی زنان، ترجمه: منیژه نجم عراقی، تهران، نشر نی، چاپ اول.
۲. بختیاری، صادق، ۱۳۸۴، مفاهیم، تعاریف و سابقه اعتبارات خرد با نگاهی به عملکرد بانک کشاورزی، مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد توسعه روستایی و فقرزدایی، مرکز تحقیقات اقتصادی بانک کشاورزی، تهران.
۳. خدامرادی، شراره، ۱۳۸۳، بررسی نقش صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی در توسعه فعالیت‌های آموزشی - ترویجی در استان مازندران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران.
۴. رحمانی اندبیلی، صفت‌الله، ۱۳۸۰، ضرورت اصول، مکانیزم و مزیت‌های برنامه اعتبارات خرد در توسعه و بهبود مشاغل کوچک زنان روستایی، مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد زنان روستایی، دفتر امور زنان روستایی و عشایری، معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد کشاورزی، تهران.
۵. رستمی، فرحناز، ۱۳۸۵، زنان روستایی و صندوق اعتبارات خرد، پیام زن، شماره ۱۷۳، ص ۴۸.
۶. زارع بیژن، میرباقری اکرم‌السادت، ۱۳۹۱، مطالعه عوامل فردی - اجتماعی مؤثر بر گرایش به مشارکت زنان روستایی در صندوق اعتبارات خرد استان مازندران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۶، صص ۳۹۸-۴۳۱.
۷. زرافشانی کیومرث، علی بیگی امیرحسین، فقیری مژگان، ۱۳۹۱، رتبه‌بندی صندوق‌های اعتبارات خرد براساس توانمندسازی زنان روستایی استان کرمانشاه، زن در توسعه و سیاست، سال یازدهم، شماره ۱، صص ۱۰۵-۱۲۴.
۸. سروش مهر، هما، ۱۳۸۸، بررسی شاخص‌ها و راهکارهای توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی شهرستان همدان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، توسعه روستایی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران.
۹. سعدی، حشمت‌الله و عرب مازار، عباس، ۱۳۸۴، نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی: تجربه بانک کشاورزی، مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد توسعه روستایی و فقرزدایی، مرکز تحقیقات اقتصادی بانک کشاورزی، تهران.
۱۰. طالب مهدی و نجفی اصل، زهره، ۱۳۸۶، پیامد اعتبارات خرد بر توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار نگاهی به نتایج طرح حضرت زینب کبری (س) در روستاهای بویین زهرا، فصلنامه روستا و توسعه، سال دهم، شماره ۳، صص ۱-۲۶.
۱۱. فلاح جلودار، ربیع؛ فرج‌الله حسینی، سید جمال؛ حسینی، سید محمود؛ میردامادی، محمد، ۱۳۸۶، عوامل مؤثر بر موفقیت کارآفرینی زنان روستایی شمال کشور، فصلنامه روستا و توسعه، سال دهم، شماره ۴، صص ۸۷-۱۱۵.
۱۲. فوائدی، فرزانه، چهارسوقی امین، حامد، و علیپور، حسن، ۱۳۹۰، فصلنامه روستا و توسعه، سال چهاردهم، شماره ۴، صص ۴۹-۶۵.
۱۳. قلی‌پور، آرین و رحیمیان، اشرف، ۱۳۹۰، عوامل اقتصادی، فرهنگی و آموزشی با توانمندسازی زنان سرپرست خانوار، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال یازدهم، شماره ۴۰، صص ۲۹-۶۲.
۱۴. کتابی، محمود، یزدخواستی، بهجت، فرخی راستایی، زهرا، ۱۳۸۲، توانمندسازی زنان برای مشارکت در توسعه، پژوهش زنان، سال اول، شماره ۷، صص ۵-۳۰.
۱۵. کمره‌ای، مریم، ۱۳۸۹، بررسی اثرات صندوق‌های اعتبارات خرد بر توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی زنان روستایی (مطالعه موردی: روستاهای تمپسیان و کامان در شهرستان دماوند)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، توسعه روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
۱۶. کوشکی، فاطمه، ایروانی، هوشنگ، و کلاتری، خلیل، ۱۳۹۰، عوامل مؤثر بر بهبود مشارکت زنان در صندوق‌های اعتبارات خرد روستایی، (مطالعه موردی: استان کرمانشاه)، فصلنامه روستا و توسعه، سال چهاردهم، شماره ۱، صص ۱۵-۳۳.
۱۷. مداحی گیوی، مهری، ۱۳۸۶، بررسی اثربخشی صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی در بهبود زندگی آنان در استان‌های خراسان رضوی، کرمانشاه، مازندران و هرمزگان از دیدگاه زنان عضو، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، مؤسسه عالی آموزش و پرورش مدیریت و برنامه‌ریزی.
۱۸. مهاجرانی، مصطفی، ۱۳۸۲، بررسی وضع اعتبارات خرد در ایران و بعضی از کشورهای موفق در این زمینه، مؤسسه همیاران غذا، قابل دسترس در:

<http://www.hamyaran.org/images/kncenter/micro%20finance.pdf>

۱۹. نظری، عبدالحمید، عادل، جواد، ۱۳۹۰، **مقایسه اثربخشی اعتبارات خرد بر اقشار جامعه روستایی در نواحی کوهستانی و دشتی شهرستان آزادشهر**، فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران، دوره جدید، سال نهم، شماره ۳۱، صص ۱۹۱-۲۱۴.
۲۰. یعقوبی، جعفر، ۱۳۸۴، **بررسی اثرات اعتبارات خرد بر اشتغال زنان روستایی استان زنجان**، پژوهش زنان، دوره سوم، شماره ۱، صص ۱۲۵-۱۴۶.
21. Abot, P. and Valas, K., 2006, **Sociology of women**, Translated by: Araghi, M., 4th Edition, Nashre Ney, Tehran. (*In Persian*)
22. Awunyo-Vitor, D., Abankwah, V. and Kwansah, J. K. K. K., 2012, **Women Participation in Microcredit and its Impact on Income: A Study of Small-Scale Businesses in the Central Region of Ghana**, American Journal of Experimental Agriculture, Vol. 2, No. 3, PP. 502-551.
23. Bakhtiyari, S., 2005, **Concepts, Definitions and Micro Credit History by Looking at the Performance of the Agricultural Bank**, Proceedings of the Conference on Microfinance, Rural Development and Poverty Alleviation, December 2005, Economic Research Center of Agricultural Bank, Tehran. (*In Persian*)
24. Bowen, H. P. and De Clercq, D., 2008, **Institution Context and the Allocation of Entrepreneurial Effort**, Journal of International Business Studies, Vol. 39, No. 4, PP. 747-768.
25. Falah Jelodar, R., Faraj Hosseini, S. J. and Mirdamadi, S. M., 2007, **Factors influencing the success of women's entrepreneurship in rural north of Iran**, Journal of Rural Development Studies, Vol. 10, No. 4, PP. 87-115. (*In Persian*)
26. Favaedi, F., Charsooghi, A. and Alipour, H., 2012, **Factors Effective on Success of Rural Women's Micro-Credit Fund**, Journal of Rural Development Studies, Vol. 14, No. 4, PP. 49-65. (*In Persian*)
27. Gholipour, A. and Rahimian, A., 2011, **Economic, Cultural, and Educational Factors Related to Empowerment of Head-of-Household Women**, Social Welfare, Vol. 11, No. 40, PP. 29-62. (*In Persian*)
28. Habibi, M. and Zandieh, M., 2011, **Rural Women Participation and Employment in Iran**, Journal of American Science, Vol. 7, No. 6, PP. 337-341.
29. Ikemi, M., 2011, **A Challenge of Microcredit Program in Rural Africa**, Econ. J. of Hokkaido University, Vol. 5, No. 40, PP. 15-28.
30. Ketabi, M., Yazdkhasti, B. and Farokhi Rastaei, Z., 2003, **Empowering Women to Participate in the Development**, Women's Research, Vol. 1, No. 7, PP. 5-30. (*In Persian*)
31. Khodamoradi, Sh., 2004, **Investigate the Role of Micro-Credit Funds of Rural Women in Development of Extension-Education Activities in Mazandaran Province**, M.S. Thesis, Agricultural Extension and Education, College of Agriculture and Natural Resources, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran. (*In Persian*)
32. Komrei, M., 2010, **Effects of Micro-Credit Fund on Social and Economic Empowerment of Rural Women (Case study: Temisiyan and Kaman in Damavand County)**, M.S. Thesis, Rural Development, Faculty of Social Sciences, Tehran University. (*In Persian*)
33. Koushki, F., Eiravani, H. and Kalantari, Kh., 2011, **Influential Factors on Improvement of Women Participation in Rural Micro Credit Funds: A Case Study of Kermanshah Province of Iran**, ROOSTA VA TOWSE' E SPRING 2011, Vol. 14, No. 1, PP. 15-33. (*In Persian*)
34. Kulkarni, V. S., 2011, **Women's Empowerment and Microfinance; An Asian Perspective Study, International Fund for Agricultural Development (IFAD)**. It s online at:
<http://www.ifad.org/operations/projects/regions/pi/paper/13.pdf>
35. Madahi Givi, M., 2007, **Effectiveness of Micro-credit Funds of Rural Women to Improve Their Lives in the Province of Khorasan Razavi, Kermanshah, Mazandaran and Hormozgan**, Iran from the perspective of women members, M.S Thesis, Educational Management, Institute of Education Management and Planning. (*In Persian*)
36. Minniti, M., 2008, **The Role of Government Policy on Entrepreneurial Activity: Productive, Unproductive or Destructive**, Journal of Entrepreneurship Theory and Practice, Vol. 32, No. 5, PP. 779-790.
37. Mohajerani, M., 2003, **Check the Status of Microfinance in Iran and Some Successful Countries in This Field**, Institute of Food helpers, It s online at:

- [http://www.hamyaran.org/images/kncenter/micro%20finance.pdf_\(In Persian\)](http://www.hamyaran.org/images/kncenter/micro%20finance.pdf_(In_Persian))
38. Nazari, A. and Adeli, J., 2011, **Comparing the Effectiveness of Microfinance on Rural Society in Mountains and Desert in Azadshahr County**, Journal of Geography, Vol. 9, No. 31, PP. 191-214. *(In Persian)*
 39. Nor, N. H. M., et al., 2012, **Women Entrepreneurship in Micro Credit Performance: The Preliminary Study in Kelantan**, Knowledge Management International Conference (KMICe), Johor Bahru, Malaysia, 4° 6 July 2012. It s online at:
<http://www.kmice.cms.net.my/ProcKMICe/KMICe2012/PDF/CR300.pdf>
 40. Parveen, S. and Leonhäuser, I. U., 2004, **Empowerment of Rural Women in Bangladesh: A Household Level Analysis**, Conference on Rural Poverty Reduction Through Research for Development and Transformation, Deutscher Tropentag- Berlin, 5-7 October 2004.
 41. Rahmani Andbili, S., 2001, **Essential Principles, Mechanisms and Advantages of Micro-Credit Program for Development and Improvement of Small Businesses of Rural Women**, Proceedings of the Conference on Micro-Credit of Rural Women, Office of rural and tribal women, Ministry of Agriculture, Tehran. *(In Persian)*
 42. Rostami, F., 2006, **Rural Women and Microcredit Fund**, Women Massage, No. 173, P. 48. *(In Persian)*
 43. Saadi, H. and Arab Mazar, A., 2005, **The Role of Microcredit in Rural Women's Empowerment: Agricultural Bank Experience, Proceedings of the Conference on Microfinance**, Rural Development and Poverty Alleviation, December 2005, Economic Research Center of Agricultural Bank, Tehran. *(In Persian)*
 44. Salwa, A. H. F., Azahari, A. M. and Tamkin, B. J., 2013, **Success Factors of Successful Microcredit Entrepreneurs: Empirical Evidence from Malaysia**, International Journal of Business and Social Science, Vol. 4, No. 5, PP. 153-159.
 45. Soroush Mehr, H., 2009, **Investigate Criteria and Strategies for the Economic Empowerment of Rural Women in Hamadan County**, M.S. Thesis, Rural Development, College of Agriculture and Natural Resources, Tehran University. *(In Persian)*
 46. Taleb, M. and Najafi Asl, Z., 2007, **Impact of Microcredit on the Economic Empowerment of Women Heads of Household at the Results of Hazrat Zainab in the Village of Bouin Zahra**, Journal of Rural Development Studies, Vol. 10, No. 3, PP. 1-26. *(In Persian)*
 47. Yaghoubi, J., 2005, **The Effects of Microcredit on Women's Employment in Zanjan Province**, Vol. 3, No. 1, PP. 125-146. *(In Persian)*
 48. Zaare, B. and Mir Bagheri, A., 2012, **Individual and Social Factors Related to Rural Women's Tendency to Participate in Micro-Credit Fund in Mazandaran**, Social Welfare, Vol. 12, No. 46, PP. 461-498. *(In Persian)*
 49. Zarafshani, K., Alibeigi, A. H. and Faghiri, M., 2012, **Rating Micro-Credit Funds Based on Rural Women's Ability in Kermanshah**, Women in Development and Politics (Women's Research), Vol. 10, No. 1, PP. 105-124. *(In Persian)*